

EUCLIDES Post I. L. Heiberg edidit E. S. Stamatis, **Elementa I—V**, Leipsig 1969, **Elementa V—IX**, Leipsig 1970, BSB B. G. Teubner (Bibliotheca Scriptorum et Romanorum Teubneriana). **ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ Στοιχεία**, έκδοτης **Ε. Σ. Σταμάτης**.

Ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τιμὴν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπιστήμην ὅτι ὁ ἡμέτερος διακεκριμένος ἐκπαιδευτικὸς Εὐάγγελος Σταμάτης ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ οἴκου Teubner νὰ ἀναλάβῃ τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου. Τοιαύτη τιμὴ εἶχε γίνεи παλαιότερον εἰς τὸν Γρηγ. Βερναρδάκην πρὸς ἔκδοσιν τῶν Ἡθικῶν τοῦ Πλουτάρχου καὶ εἰς τὸν Πέτρον Παπαγεώργιον πρὸς ἔκδοσιν τῶν Σχολίων τοῦ Σοφοκλέους ἐκ τοῦ Λαυρεντιακοῦ κώδικος, βραδύτερον δὲ εἰς τὸν Ἴω. Συκουτρῆν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Δημοσθένους.

Ὁ Σταμάτης ἦτο ἐνδεδειγμένος διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Εὐκλείδου ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἡμέτερον καὶ ξένον, διότι ἤδη ἔχει δώσει ἀποδείξεις τῆς βαθυτάτης γνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς μαθηματικῆς σκέψεως, ὡς αὕτη ἐκτίθεται εἰς τὰ συχνάκις κατὰ τρόπον παρεφθαρμένον καὶ χασματώδη παραδοθέντα χειρόγραφα τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων μαθηματικῶν, τῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν αὐτῶν καὶ τῶν ὑπομνηματιστῶν. Οὗτος ἔχει ἤδη ἐκδόσει ὀλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Εὐκλείδου εἰς τέσσαρας τόμους ἀπὸ 1952—1957 μὲ ἐμβριθεῖς εἰσαγωγάς, ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, μετάφρασιν εἰς νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ πλουσίας ἐπεξηγήσεις, καὶ ἔχει ἀποδείξει διὰ πλείστων μελετῶν καὶ ἀνακοινώσεων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὴν στενοτάτην οἰκειότητα αὐτοῦ πρὸς τὰ Μαθηματικά τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ ἔκδοσις τοῦ 1952—1957 εἶχε χαιρετισθῆ διεθνῶς μὲ πολλὴν εὐμένειαν, εἰς δὲ τὴν μεγάλου κύρους Deutsche Literaturzeitung τόμ. 79 (1958) τ. 6 ὁ ἐκ τῶν εἰδικῶν μαθηματικῶν J. Hofmann ἐπήνεσε τὰ νέα στοιχεῖα τῆς ἐκδόσεως Σταμάτη καὶ ἰδιαιτέτως «τὴν ἐξαιρετον ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου μὲ τὰς πολυτίμους ἀνεξαρτήτους ὀλοκληρώσεις αὐτοῦ».

Εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν δύο πρώτων μέχρι τῆς στιγμῆς τόμων τοῦ Εὐκλείδου παρὰ τῷ Teubner ὁ Σταμάτης ἐδικαίωσε τὰς ἐπ' αὐτὸν στηριχθείσας προσδοκίας. Εἰσηγήσει του παρελείφθη ἢ εἰς λατινικὴν μετάφρασιν, ὁ ἴδιος δὲ ἔναντι τῆς παλαιότερας ἐκδόσεως τοῦ Heiberg τοῦ 1833 ἐπέφερε βελτιώσεις εἰς τὰ ἀκόλουθα σημεῖα : Συνέγραψεν ἰδικόν του πρόλογον εἰς λατινικὴν—διότι τὰ πάντα ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς τὰς ἐκδόσεις Teubner γράφονται λατινιστῶν—καὶ προσέθηκεν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστου τῶν βιβλίων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόμους. Προσέθηκε περαιτέρω σημείωμα ἐκθέτον τὰς τέσσαρας μεθόδους ἀποδείξεως τὰς χρησιμοποιουμένας εἰς τὰ Στοιχεῖα—συνθετικὴν, ἀπαγωγὴν εἰς ἄτοπον, ἀναλυτικὴν καὶ πλήρη ἐπαγωγὴν—μνημονεύων καὶ τὰ θεωρήματα εἰς ἃ χρησιμοποιεῖται ἢ τελευταία μέθοδος. Προσέθηκε κατάλογον τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος κυριωτέρων ἐκδόσεων τῶν Στοιχείων καὶ κατάλογον τῶν σπουδαιωτέρων περὶ τούτων πραγματειῶν ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι σήμερον. Κατάλογον συντηρήσεων ὀνομάτων τῶν συγγραμμάτων καὶ κατάλογον κωδίκων καὶ συμβόλων. Διῶρθωσε τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα καὶ τὰ σφάλματα τῶν σχημάτων τῆς προη-

γουμένης έκδόσεως. Παρέθεσε τρία παπυρικά άποσπάσματα έκ του Β', Γ' και Γ'/Δ' αί. άναφερόμενα εις τους δρους τὸ έν και εις τὰ βιβλία 1 στοιχ. λθ' και 2 στοιχ. ε' τὰ άλλα δύο. Προσέθηκεν ίδιον κριτικὸν υπόμνημα μεταξύ του κειμένου και υπομνήματος του Heiberg, εις τὸ όποίον έν έκάστη σελίδι ένδεικνύει εις ποίον όρισμόν ή αίτημα ή κοινήν έννοιαν ή εις ποίον προηγούμενον θεωρήμα στήριζεται ή απόδειξις του έξεταζομένου θεωρήματος. Τὸ πληροφοριακὸν τούτο υπόμνημα διευκολύνει σπουδαίως τὸν μελετητήν.

Λίαν σημαντική είναι ώσαύτως και ή προσθήκη τριῶν μετά μόχθου συνταχθέντων στατιστικῶν πινάκων, διὰ πρώτην φοράν προστιθεμένων εις τὴν έκδοσιν. Ὁ πρώτος πίναξ έμφαίνει πόσους όρισμούς, αίτήματα, κοινὰς έννοιὰς και προτάσεις περιέχει έκαστον τῶν 13 βιβλίων τῶν Στοιχείων πρὸς δὲ και τὸν αριθμὸν τῶν σχολίων και έτέρων άποδείξεων άναφερομένων εις τὰ Παραρτήματα τῶν βιβλίων τούτων. Ὁ δεύτερος πίναξ έμφαίνει αναλυτικώτερον τὸν αριθμὸν τῶν όρισμῶν, αίτημάτων, κοινῶν έννοιῶν, θεωρημάτων, προβλημάτων και πορισμάτων εις έκαστον βιβλίον τῶν στοιχείων. Και ὁ τρίτος πίναξ έμφαίνει αριθμητικῶς τὰς καθ' έκαστα προτάσεις έκάστου βιβλίου, εις ἄς χρησιμοποιοῦνται α') τὰ καθ' έκαστον αίτήματα και β') αί καθ' έκαστα κοινὰ έννοιαι.

Διὰ τῶν προσθηκῶν τούτων και τῶν βελτιώσεων του κειμένου, στηριχθεισῶν εις τὴν μελέτην και νεωτέρων χειρογράφων, ή νέα έκδοσις τῶν Στοιχείων του Εὐκλείδου παρουσιάζει έμφανῆ βελτίωσιν έναντι τῆς προηγούμενης και διευκολύνει σημαντικῶς τοὺς μελετητάς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ, Ἀρχιμήδους ἅπαντα, τόμος Α' μέρος Α' :
Μαρτυρίαι Ἑλληνικαί—Λατινικαί, τόμος Α' μέρος Β' : Κείμενον, μετάφρασις, σχόλια. Ἐκδοσις Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1970, σχ. 8μ (κειμένων Λειψίας) σελ. XII/382, XVI/538.

Ὁ Εὐάγγελος Σταμάτης, γνωστὸς εις τοὺς ἀναγνώστας του «Πλάτωνος» έκ τῶν υπερτριάκοντα πραγματειῶν και βιβλιοκρισιῶν αὐτοῦ δημοσιευθεισῶν έν αὐτῷ και έκ τῶν ποικίλων έργασιῶν και ανακοινώσεων αὐτοῦ επί τῶν ἀρχαίων μαθηματικῶν, ἀλλὰ και έκ τῶν έκδόσεων αὐτοῦ ἀπὸ μὲν του 1952—1957 τῶν τεσσάρων τόμων του Εὐκλείδου, τῷ δὲ 1963 τῶν Ἀριθμητικῶν του Διοφάντου, προβαίνει νῦν χορηγία του Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος εις τὴν έκδοσιν τῶν Ἀπάντων του Ἀρχιμήδους.

Εις τὴν βᾶσιν τῆς έκδόσεως ταύτης κεῖται τὸ κείμενον τῆς τριτόμου β' έκδόσεως Heiberg παρὰ τῷ Teubner τῶν ἐτῶν 1910, 1913, 1915. Του Α' τόμου τῆς έκδόσεως Heiberg 1910 τὸ κείμενον περιέχεται εις τὸν Α' τόμον, Β' μέρος